

ЛІТЕРАТУРА

- 1.Палійчук А. Л. Наративний код інтимізації (на матеріалі англомовного художнього дискурсу): дис. ... канд. філол. наук. Луцьк, 2011. 253 с.
- 2.Сирко І. М. Графічні засоби інтимізації щоденникового тексту. *Молодий вчений: науковий журнал*. № 3.1 (55.1), 2018. С. 161-165.
- 3.Степанюк М. П. Графічні та граматичні засоби вираження емоцій у романах Ш. Бронте й Е. Бронте. *Науковий вісник Східноєвропейського нац. ун-ту імені Лесі Українки. Р. І: Когнітивна лінгвістика*. № 5, 2014. С. 57-60.
- 4.Bronte Ch. Jane Eyre. N. Y.: Penguin Group, 1982. 462 p.

ВАЛЕНТНІСТЬ ДІЕСЛІВ НА ПОЗНАЧЕННЯ ПРОЦЕСІВ ПРИРОДИ В ХУДОЖНЬОМУ ТА ПУБЛІЦИСТИЧНОМУ СТИЛЯХ

Сулима О. П.

кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри української мови

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

Поняття «валентність» є одним з основних питань сучасної лінгвістики, оскільки вона виявляє системний характер мовних одиниць різних рівнів, виявлювана, однак, найяскравіше в межах дієслівної лексики.

«Семантико-синтаксична валентність ... категоріальна одиниця, яка відображає той факт, що ознакові слова як єдині носії валентності (маємо на увазі насамперед дієслова) вимагають певних контекстних партнерів (іменників) із відповідними семантичними ознаками і виключають інших контекстних партнерів з іншими семантичними ознаками» [2, с. 9]. Попри те, що дослідники визначають дієслово як головний виразник валентності й, відповідно, основний структурний компонент речення, частину дієслів, що не передбачає залежних актантів, вчені традиційно називають невалентними (нуль-валентними, безособовими) [3]. Їхньою специфікою є те, що вони не актуалізують залежного суб'єкта або об'єкта і можуть функціонувати в реченні самостійно. Традиційно в безособових дієсловах на позначення процесів природи виділяють імпліцитний суб'єкт *воно* (як в інших індоєвропейських мовах: німецьке *Es regnet* чи англійське *It rains – Дощить*), що мислиться, проте не актуалізований та не виражений лексичною одиницею. Відсутність суб'єкта та довільність, неспрямованість процесу зумовлюють відсутність відкритих валентних позицій у конструкціях з дієсловами, що позначають процеси природи, зокрема й метеорологічні.

Однак у спеціалізованих дослідженнях наголошують на тому, що природа постійно змінюється, один процес переходить в інший і цей рух не припиняється ні на мить [1]. При цьому часто різні природні явища значної тривалості чи інтенсивного вияву можуть спричинити надзвичайні ситуації. Саме тому дієслівні лексеми тематичної групи метеорологічних процесів актуалізують у мовців облігаторні компоненти, що уточнюють структуру висловлювання в аспекті

локалізації або темпоральної характеристики, що особливо знаходить відображення в публіцистичних текстах.

До метеорологічних явищ, що можуть перейти в надзвичайні ситуації, зараховують ті, що пов'язані з рухом повітря в атмосфері; високими і низькими температурами; випаданням чи відсутністю опадів; відкладенням льоду і налипанням мокрого снігу; утворенням ожеледі на дорогах; туманом тощо. У текстах публіцистичного стилю, переважно замітках про погоду або повідомленнях про надзвичайні ситуації, дієслова, що позначають відповідні природні явища, актуалізують залежні темпоративи та локативи або й одночасно поширювачі часової та просторової семантики: *Доцитиме лише в кількох областях: прогноз погоди на 26 серпня* (з сайту <https://glavcom.ua/>); *30 серпня на заході України доцитиме* (з сайту <https://lb.ua/>). Семантика часових обставин актуалізує вказівку на дату очікуваного явища або на його тривалість: *Сніжитиме ще кілька днів...* *Сніжитиме ще два дні, обіцяють синоптики* (з сайту <https://vsn.ua>). Локативні компоненти уточнюють місце поширення того чи того явища: *До четверга в Україні сніжитиме. Вдень місцями з дощем* (з сайту <https://lb.ua/>). В останньому прикладі обставинний компонент з *дощем* акцентує також на суміжності двох різних природних процесів.

Дієслова, що мають сему високої інтенсивності, як-от *заливати, засипати, замітати*, можуть вимагати також об'єкт, на який поширюване природне явище: *Київ засипало снігом* (з сайту <https://bigkyiv.com.ua/>); казутив: *Каліфорнію заливає дощами через тропічний шторм* (з сайту <https://www.ukrinform.ua/>), що є інформативно важливим, або спосіб дії: *Хурделити почало ще від обіду у понеділок, 3 квітня, увечері замітало все сильніше* (з сайту <https://vsn.ua>); *Добряче захурделило* (з Фейсбуку).

Слід зауважити, що на сучасному етапі поширення інформації відбувається в різних соціальних мережах, а це призводить до зростання метафоризованого вживання дієслів, наприклад у конструкції *Ось так «накрало»* (з Інстаграму) дієслово вжито на позначення інтенсивного дощу, що зумовив zalивання вулиць Києва. Своєрідним візуальним поширювачем міри та ступеня вияву процесуальної ознаки є відео- чи фотопідтвердження.

У текстах художнього стилю дієслова зі значенням інтенсивного вияву природних явищ або повного охоплення предмета вимагають залежного об'єкта: *Дідова оселя снігом прикрита; мороз малі віконця позамуровував; двері замело, забило* (Панас Мирний); *В одну мить пришикнул ніч сколихнув скаженим поривний вітер, захурделило снігом* (Ю. Збанацький); *Засипало криниченьку Та й жовтим піском* (з нар. пісні). Частотним є поєднання дієслів на позначення природних явищ різної інтенсивності з прислівником *уже*, що вказує на остаточне здійснення чи настання цього явища: *Уже смеркалося... Уже накрапає* (В. Дрозд). Специфікою таких конструкцій є переважна форма теперішнього часу як констатація процесу. Часом дієслова з цією семою поширювані й локативами, темпоративами чи способовими обставинами: *Перед різдвяними святами вдарили морози. Замело, завихрило надворі* (М. Олійник). Проте особливістю художніх текстів є поєднання з дієсловами на позначення метеорологічних явищ різних за

семантикою обставинних компонентів, особливо в метафоризованому вживанні: *І знову завихрилось в'южно і сніжно.* (Л. Первомайський); *На планеті Земля завихрилося руйнівними буревіями. І в природі, і майже в кожному народі* (Є Дудар).

Отже, дієслова на позначення метеорологічних процесів природи вимагають обставинних поширювачів, що уточнюють дієслівну семантику в аспекті часу, місця, способу або причини. Лексеми, що позначають вищий рівень інтенсивності процесу або повного охоплення предмета, вимагають, крім обставин, також залежного об'єктного актанта.

ЛІТЕРАТУРА

1. Добровольський В. В. Екологічні знання : навч. посіб. Київ: Професіонал, 2005. 299 с.
2. Масицька Т. Є. Граматична структура дієслівної валентності. Луцьк: Ред.-вид. відд. Волин. держ. ун-ту ім. Лесі Українки, 1998. 208 с.
3. Tesnière L. *Éléments de syntaxe structurale*. Paris: Klincksieck, 1959. 699 s.

І. НЕЧУЙ-ЛЕВИЦЬКИЙ ПРО ГРЕКІВ В УКРАЇНІ: ІМАГОЛОГІЧНИЙ АСПЕКТ

Тхорук Р. Л.

*кандидат філологічних наук, доцент, кафедра української літератури,
Рівненський державний гуманітарний університет*

Літературознавці здебільшого відзначають політично-ідеологічний вимір змісту роману «Над Чорним морем», полеміку із соціалістом-космополітом М. Драгомановим, апологетику українофільства (народовства), зудар і конфлікт консервативного старшого покоління й більш радикального молодого (Н. Бернадська). Все ж той факт, що обидва головних характери – Віктор Комашко й Надежда Мурашкова – представляють нащадків греків або по матері чи по батькові, як на мене, варте уваги й тлумачення. Адже, передусім, моделюється процес формування української політичної нації, який став фактом української політичної історії у випадку хлопоманства. Просто йдеться про авторський художній варіант іншої пропозиції.

Як зазначає М. Тарнавський, у дев'яності роки письменник працював над кількома роботами, усі з яких у різних спосіб відбивали його кишиневські та одеські враження [5, с. 62]. Додам, що певним чином названі тексти містять розмірковування на грецьку тему: якщо не у формі презентації персонажа грека («Над Чорним морем», «Афонський пройдисвіт»), то зіставлень із грецькою античною культурою («Українські гумористи та штукарі»), або ж аналізом її здобутків. Дослідник пише про кишиневську «особисту» географію, рясно вписану насамперед у текст художніх творів цього періоду.

З погляду ідеологічних смислів розлогі українські пейзажі та ландшафтні описи роману виписують емоційний стан персонажів, які перебувають між закритим простором помешкань (а також світських норм, накиннутих церемоній,